

Зеленчук Василь Іванович — старший науковий співробітник Криворівнянського літературно-меморіального музею Івана Франка

ВЗАЄМИНИ ПЕТРА ШЕКЕРИКА-ДОНИКОВОГО З ВОЛОДИМИРОМ ГНАТЮКОМ

На межі XIX–XX століть Гуцульщина опинилася в епіцентрі фольклорно-етнографічних зацікавлень. Важкодоступний і малодосліджений регіон упродовж тривалого часу накопичив величезну кількість фольклорних творів, які спочатку стали вдячним матеріалом для науковців та пошановувачів народної творчості, а згодом наповнили видання Наукового Товариства ім. Т. Шевченка.

Як не дивно, неабияку роль у цьому дослідницькому процесі відіграв парох села Криворівня Андрій Бурачинський (1793–1871), у сім'ї якого народилося 12 дітей: 5 синів і 7 дочок. З однією дочкою отця Андрія одружився Яків Головацький. А трохи пізніше наступив період «тернопільського десанту» на Гуцульщину. З двома внучками о. Андрія Бурачинського майже в один і той самий період одружуються священник Олексій Волянський та етнограф і фольклорист Володимир Гнатюк. Третім уродженцем Тернопільщини, який зовсім не через сімейні обставини, а через свою проукраїнську позицію потрапляє на Гуцульщину (майже, як на заслання) був учитель Лука Гарматій.

Саме ці три громадсько-культурні діячі — подвижники на довірених їм царинах: науковій, духовній і вчительській — відіграли значну роль у формуванні самобутнього гуцульського генія Петра Шекерика-Доникового.

Олексій Волянський упродовж тридцяти років (1893–1923) був парохом у Криворівні і приймав у своїй гостинній плебанії практично всіх відомих людей, що приїжджали до цього села на відпочинок і для праці. Був членом НТШ і залишив цікаві спогади про Івана Франка та Володимира Гнатюка [1, с. 88].

Володимир Гнатюк був тим магнітом, який чи не всіх своїх знайомих намагався «притягнути» до Криворівні, назвавши це село «Українськими Атенами». Про безперестанну Гнатюкову агітацію щодо відпочинку в Криворівні свідчить лист о. Олексія Волянського від 30 травня 1905 року, у якому радить «не запрошувати до Криворівні Г. Хоткевича та інших гостей, бо в селі трудно з харчуванням» [1, с. 88].

Що стосується Луки Гарматія, то він був учителем Петра Шекерика-Доникова. Також сам записував і надавав зібрані фольклорні матеріали Володимирі Шухевичу та Володимирі Гнатюкові, а пізніше залучив до цієї роботи свого найкращого учня Петра Шекерика, познайомивши того і з Іваном Франком, і з Володимиром Гнатюком, і з Олексієм Волянським. Незважаючи на те, що Гнатюк на той час уже був відомим вченим, а Шекерик — дитя гір із чотирикласною освітою, — це не завадило стати їм не лише співробітниками на фольклорно-етнографічній ниві, а й добрими друзями, пронісши приятельські стосунки аж до Гнатюкової смерті.

Передусім хочемо звернути увагу на багатогранність таланту Петра Шекерика-Доникова, постать якого до цього часу відома неширокому колу дослідників.

«Вівчар, мрійник та поет», — так охарактеризував його італійський антрополог та етнограф Лідіо Чіпріані [9, с. 227]. Однак значно більше різносторонніх зацікавлень таїться у цій дивовижній постаті. Організатор спортивно-пожежних товариств «Січ» та читалень «Просвіти» на Гуцульщині, організатор набору добровольців до Легіону Українських Січових Стрільців, активний учасник Української революції 1918 року, член Української Національної Ради ЗУНР, учасник урочистих подій Злуки ЗУНР та УНР на Софійській площі у Києві, секретар Голови Ради Міністрів при уряді Симона Петлюри, посол до польського сейму. Двічі його обирають війтом Жаб'євської гміни. За підтримки польських урядовців Петро Шекерик-Доників ініціює будівництво у Жаб'ю Рільничої школи, яка давала гуцулам навички ведення сільського господарства із застосуванням передових швейцарських технологій. За його активної підтримки споруджується Регіональний краєзнавчий музей Гуцульщини у Жаб'є-Ільцях та будується обсерваторія на горі Попіван. Його можна назвати і засновником журналістики на Гуцульщині — у 1935, 1937 та 1939 роках побачили світ унікальні видання «Календаря гуцулського», які Шекерик-Доників фактично редагував та публікував на його сторінках і власні твори та етнографічні матеріали. У спогадах про театральну діяльність організатор Гуцульського театру, український письменник, бандурист Гнат Хоткевич, характеризуючи акторів-гуцулів, згадує: «Актором головним був Петро Шекерик-Доників з Голов... Був розвинений, багато читав, розумний. І все у нього виходило так чітко, до ладу... Він і в літературі залишив слід, він і матеріали усім етнографам доставав, і то першої

якості і в найбільшій кількості. Він і політиці був не чужий — зачувано послував до сойму, чи то до парламенту, чи й туди, й туди. Взагалі людина потрібна своєму народові, своїй епосі. І тут яко актор був передній. Він розумів на лету, чого я хочу, він виконував роль якнайкраще, зусіма товаришами в злагоді; всім милий, він був душею товариства» [13, с. 547]. Надзвичайно важливе значення для збереження культурної спадщини гуцулів мав творчий діалог Петра Шекерика-Доникова зі Станіславом Вінцензом. Видатний мислитель і письменник, який велику частину життя провів на Гуцульщині, даючи оцінку літературній праці Шекерика, зазначає, що «...він написав може унікальний у європейській культурі твір, що не лише відображає самобутню, і то духовну культуру народу, але й є також шедевром мови, тобто гуцульського наріччя. Я дуже добре знаю цей твір, бо не лише підштовхнув його до цього задуму, а й був «повивальною бабкою», а чи й не акушером при народженні мало не кожного розділу. При цьому мушу похвалитися тим, що відмовив його від банального журналістського жаргону, який він опанував упродовж років, на користь автотонної музики та ритму єдиного в своєму роді, настільки докорінно українського наріччя» [9, с. 226]. Тут мова йде про роман «Дідо Іванчік» Шекерикова авторства — твір із майже детективною історією.

Але до цих здобутків молодому гуцулові потрібно було пройти нелегкий шлях, сповнений різноманітних перепон.

В одному із листів до Володимира Гнатюка Петро Шекерик-Доників подає характеристику рідного села Голови (зараз Верховинського району Івано-Франківської області) у доволі негативному ракурсі. За його словами, для жителів села ще наприкінці ХІХ століття школа «уявлялася ворогом, тягарем і підвищенням податків, а побудувати школу мусіли через натиск уряду, але за учителем не старалися і думали, що він сюди ніколи і не прийде» [6, с. 1]. Однак, всупереч сподіванням жителів Голов, до села за надмірне українофільство у 1900 році направляють на роботу Луку Гарматія, якому вдалося за невеликий період зробити освітянську «революцію» серед місцевих гуцулів. Лука Гарматій не лише дав освіту Шекерику-Дониковому, а й прилучив його до записування фольклорних та етнографічних матеріалів. Вчитель сприяє знайомству свого найздібнішого учня з багатьма творчими особистостями, які в той час відпочивали у Криворівні. За словами Степана Пушика, Шекерик «тягнувся до Івана Франка, Володимира Гнатюка, дружив з Гнатом Хоткевичем...» [10, с. 663]. Однак

найщиріші, найтісніші творчі взаємини у Петра Шекерика-Доникова зав'язалися з етнографом Володимиром Гнатюком, який багато часу проводив у Криворівні. Саме записи переказів про опришків, яких більше ста текстів дванадцятилітній Петро передав Володимирові Гнатюку, стали поштовхом для виходу у світ «Народних оповідань про опришків». У передмові до видання Гнатюк пише, що «довідавшись знов про приблизне число тих оповідань (надісланих Шекериком — В. З). я спостеріг, що якби до них доложено ще трохи оповідань з інших сіл і від інших осіб... їх би зібралось стільки, що заповнили би окрему книжку» [3, с. IV]. Не лише кількістю матеріалу подивував відомого етнографа Петро Шекерик-Доників. Із великим захопленням відгукувався він і про якість отриманих текстів. У тій же передмові Гнатюк зазначає, що «найкраще відданий і найчистіше зохований гуцульський діалект у записах д. Петра Шекерика-Доникова... Всякі інші записи, крім Шекерикових, роблені інтелігентами не в фільольогічних цілях, тому й у них не все видержаний діалект у повній силі. Правда д. П. Шекерик-Доників також не фільольог, але він, як уроджений гуцул, який жиє постійно в родиннім селі, віддає його так гарно, що більше не можна від нього жадати» [3, с. XII]. З 258 оповідань про опришків, помічених у збірнику 104 записані юним Шекериком. Окрім цього, у збірнику помічені ще 5 співанок-хронік — пісень, які склалися на певну подію і були дуже популярними на Гуцульщині, — записані Петром Шекериком. Такій кількості записів зрештою і не варто дивуватися. Шекерик жив у той час, коли ще досить жваво серед гуцулів передавалися свідчення про волелюбних гуцульських легінів. Основними інформаторами для нього були батько та близькі родичі. Тема опришківства була добре відома у родині. Навіть швейцарський мандрівник Ганс Цбінден, характеризуючи Петра Шекерика-Доникова, зазначає, що «ще гуцул із крові й кості, а його предки дружили з багатьма великими опришками» [14, с. 232]. Досить цікаву характеристику села Голови, де було записано левову частину текстів, дає Станіслав Вінценз зазначаючи, що «це садиба вільних, багатих і гордих газдів, що навіть не знали, як пани виглядають і для чого вони потрібні на цьому світі» [2, с. 347]. А коли волелюбні мешканці гір відчули зі сторони зайшлих у гори чужих людей небезпеку панщини, рекрутації та іншої залежності і почали чинити жорсткий опір, «на довгий час Голови стали гніздом, з якого виводилися опришки... де кожен молодик, який не був нездарою або калі-

кою, мусив належати до товариства опришків. Пісні співали тільки про опришків» [2, с. 351-352]. Варто зазначити, що певна частина «Народних оповідань про опришків», котру вибирав у рідних Головах та навколишніх селах Петро Шекерик-Доників, стала цінним матеріалом для написання повістей «Камінна душа», «Довбуш», оповідань «За Юріштаном», «Туманюки і Понепайлеки» Гната Хоткевича, «На високій полонині» Станіслава Вінченза та, зрештою, і його власного літературного шедевр у «Дідо Иванчік».

Володимир Гнатюк максимально намагався використати потенціал такого цінного, насамперед у плані збереження автентики, інформатора. У 1912 році появляються одразу дві Шекерикові публікації, поміщені у XXXI-XXXII томах «Етнографічного збірника»: «Приказуване по умерлим» та Похоронні звичаї та обряди в селі Головах Косівського повіта». У цих статтях автор дає детальний опис приготування до смерті, убирання померлого, ігри при покійникові (подано опис 21 гри). При цьому Шекерик зазначає, що проти ігор під час перебування покійника у хаті «виступили були владики, котрі ходили суда по наших горах, Шептицкий, а найгірше Хомишин зачели були ... заказувати ці забави, але тепер вже ніхто того ни слухає и роб'є знов так, ек робили давнійше забави» [4, с. 266]. Іларіон Свенціцький з-поміж інших матеріалів високо оцінює матеріали, надані Петром Шекериком, зазначаючи, що вони «подадуть докладний образ похоронних українських обрядів тим більше, що таких повних і докладних описів, як Петра Шекерика, Антіна Онищука і Михайла Зубрицького, не було доси в нашій літературі» [12, с. 8].

Наступним опублікованим матеріалом Петра Шекерика-Доникова була стаття «Як відбуваються коляди у гуцулів», що увійшла до першого тому «Колядок і щедрівок», виданих Володимиром Гнатюком у 1914 році. Дещо дивним є той факт, що у чотиритомному виданні «Колядок і щедрівок» нема жодного тексту записаного Шекериком. За свідченням Гнатюка, він був «березою» — керівником колядницької ватаги — і, очевидно сам знав багато коляд. Зате у виданні поміщено велику кількість текстів у записах учителя Луки Гарматія.

Вісімнадцятий том «Матеріалів української етнології» у 1918 році помістив ще одне дослідження Петра Шекерика-Доникова «Родини і хрестини на Гуцульщині». Автор детально, інколи трохи з гумором, подає опис розвитку людини від зачаття до народження і хрещення.

Марко Черемшина — письменник-гуцул — писав про себе: «Фольклорного матеріалу я не збирав, бо сам був тим матеріалом». Аналогічно можна сказати і про Шекерика-Доникова. У листі до Володимира Гнатюка від 26 червня 1907 року він пише: «...Оповідань про опришки написав сми вже 6. А багато ще маю писати. Я таки багато знаю казок про опирів, відьми, мари, блуд, співанки гуцульські, пісні весільні, проші весільні і т. и. та декілька коледій, круглеків і плесив. Єк приїдете до Криворівні, то прошу написати мені, а я пиду сейчас до Вас и понесу списані оповіданя. Я дуже рад, що можу написати шос правдиве про моїх предідів Гуцулів» [7, с. 1]. Майже у кожному з численних листів до Володимира Гнатюка Шекерик інформує про зібрані матеріали. Серед них і казки, перекази та оповідання про опришків, і пісенний фольклор, зокрема гуцульські співанки про першу світову війну, анекдоти, прислів'я та приказки, опис похоронного обряду, голосіння та, навіть, матеріали про статеве життя у горах. До збирання матеріалу Шекерик-Доників підходив доволі професійно. Про це свідчить хоча б уривок з листа до Гнатюка, писаного у квітні 1926 року: «Я прошу о прислання мені програми з акад. наук в Київі, по використанню їх Вам зверну... та прошу про свої вказівки у цих записках, а я буду старатися дещо записати. Деякі матеріали вже маю. Тому ще раз прошу о програми і головно про вказівки, як і що записувати» [8, с. 1].

Як зазначає у Михайло Яценко у монографії про Володимира Гнатюка, «він орієнтував збирачів і дослідників вивчати народну словесність у тісному зв'язку з народним побутом, його звичаями і обрядами, тобто комплексно, різнобічно» [15, с. 217]. І тут чи не найбільше розуміння отримував від Петра Шекерика-Доникова.

Продовження публікацій етнографічних матеріалів у Петра Шекерика-Доникова пов'язаний з виданням у 30-х роках «Календарів гуцульских», де він сам (як редактор) міг визначати, які матеріали подавати до друку. У 1935 році публікується стаття «Календарь (на підставі народних оповідань і вірувань)». Автор подає опис вірувань та обрядів, пов'язаних із релігійними святами впродовж річного циклу та вірування, прив'язані до гуцульської метеорології. Поміщено у цьому виданні також 2 перекази: «Від коли лишили старих людей убивати» і «Почеток і кінець світа». А також — більше 100 прислів'їв та приказок із власних записів. У 1937 році Шекерик публікує статтю «Рік полудь звичей і вірувань Гуцулів», а у 1939 році надруковано статтю «Коледники». Більшість матеріалів, опублікованих у «Календарях гуцуль-

ких» — це очевидно ті, котрі Гнатюк не встиг опублікувати у виданнях НТШ.

Як етнографічні записи, так і літературні твори Петра Шекерика-Дониковаго на перший погляд можуть здаватися дещо переповнені містиккою. Однак, як слушно зауважила Олександра Салій, «...автор застосовував її не для загострення сюжету, відтворення екзотики в місцевому колориті чи створення ефекту сюжетної напруги, а для правдивого (з акцентом на правду як естетичну категорію) зображення дійсності, апелювання до безумовної цінності — гуцульської «старовіччини», відтворення органічного гуцульського світу, в якому людина цілковито злита з природою, а також задля не лише зовнішнього, а й внутрішнього осягнення повноти людського буття» [11, с. 289]. І це зауваження співзвучне із враженням, яке справили гуцули на Михайла Коцюбинського. Збираючи матеріали для написання повісті «Тіні забутих предків», у чому письменникові безпосередньо допомагав і Петро Шекерик-Доників, він під враженням писав у листі до дружини: «Глибокий язичник — гуцул все своє життя, до смерті, проводить у боротьбі зі злими духами, що населяють ліси, гори і води» [5, с. 126].

Незважаючи на те, що велика частина Шекериковаго доробку стає все доступнішою для етнографів, фольклористів, мовознавців та літературознавців, якоюсь незбагненно дивною харизмою оповита його постать. І не можна не погодитися із авторкою монографії «Сей край невичерпної краси...» Олександрою Салій, що «з-поміж усіх авторів гуцульського тексту... постать Петра Шекерика-Дониковаго стала об'єднавчою, а тому майже символічною фігурою. Він неначе підхоплює естафету, продовжує тривання гуцульської теми в літературі, охопивши своїм епосом майже всі засадничі проблеми, порушені в попередніх текстах: силу любові і смерті, боротьбу добрих і злих сил у людській душі й у світі загалом, протистояння людини і з природою та водночас їхню гармонію, зіткнення язичництва і християнства, врешті сенсовірне значення традиції, ритуалу, обряду в житті гуцулів» [11, с. 72-73].

Кожна оцінка чи то сучасників Петра Шекерика-Дониковаго, чи сучасних дослідників його спадщини є свідченням присутності поруч з ним добрих наставників, одним з яких і став Володимир Гнатюк.

Публікуючи частину листів Петра Шекерика-Дониковаго до Володимира Гнатюка, усвідомлюється той обсяг нерозшифрованого, невиченого, ще неопублікованого матеріалу, який чекає на сучасних дослідників творчої та наукової спадщини цих непересічних особистостей.

Література

1. Арсенич П. Священничий рід Бурачинських, Івано-Франківськ: Нова Зоря 2004, 192 с.
2. Вінценз С. На високій полонині, Івано-Франківськ: Лілея-НВ 2011, 640 с.
3. Гнатюк В. Народні оповідання про опришків. *Етнографічний збірник*, Т. XXVI, Львів: 1910.
4. Гнатюк В. Похоронні звичаї та обряди. *Етнографічний збірник*, Т. XXXI-XXXII, Львів: 1912, С. 252-288.
5. Коцюбинський М. Твори в 7 томах, Київ: Наукова думка, 1975, том 7.
6. Лист Петра Шекерика-Доникова до Володимира Гнатюка від 26 листопада 1924 р. / Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Відділ рукописів, Фонд № 34, Опис 1, Од. зб.613.
7. Лист Петра Шекерика-Доникова до Володимира Гнатюка від 26 червня 1907 р. / Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Відділ рукописів, Фонд № 34, Опис 1, Од. зб.613.
8. Лист Петра Шекерика-Доникова до Володимира Гнатюка від березня 1924 р (число місяця не вказано). / Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Відділ рукописів, Фонд № 34, Опис 1, Од. зб.613.
9. Ольдаховська-Куфель М. Станіслав Вінценз — письменник, гуманіст, речник зближення народів: біографія, Чернівці: Книги ХХІ, 2012, 512 с.
10. Пушик С. Твори в 6-ти томах, Івано-Франківськ: Нова Зоря, Т. 5. Повісті, есеї, мініатюри, 816 с.
11. Салій О. «Сей край невичерпаної краси»: гуцульський текст в українській художній прозі кінця ХІХ – початку ХХ століття, Київ: Наукова думка 2018, 326 с.
12. Свенціцький І. Похоронні голосіння. *Етнографічний збірник*, Т. XXXI-XXXII, Львів: 1912. С. 26-28.
13. Хоткевич Г. Твори в 2-х томах, Київ: Дніпро, 1966, Т. 2, 604 с.
14. Цбінден Г. Мандрівка по гуцульських горах. *Подорожі в Українські Карпати*, Львів: Каменяр, 1993. С. 220-266.
15. Яценко М. Володимир Гнатюк, Київ: Наукова думка, 1964, 288 с.

ДОДАТОК 1.
ЛИСТИ ПЕТРА ШЕКЕРИКА-ДОНИКОВОГО
ДО ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Жаб'є 8/2 1914

Високоповажаний Добродію!

Ци миром, та дужі? Єк Вам си триє? Писав єм до Вас до Львова два рази бо гадав я що Ви уже у Львові так єк Ви мені свого чєсу про це писали. Та нараз довідав я си Що Ви ше далі добродію сидите у Закопанім. Однакo книжки я від Вас дістав за котрі Вам дуже шіренько декую і рад я шо ви Добродію не забуваєте про мене а я про Вас певне ніколи не забуду. Зберая материяли головно віруваня яких тут повно. Про звірів рівнож записую. Чув я шо Ви дес не забавки прийдете знов до нас у Жебе — і це мене дуже урадувало, але не знаю ци правда є це? У нас у Жебю тепленько, сніги топєтси і здаєси шо таки вже от, от весна настає. Ци вна буде то лєдвн.

Начальник суду се наш чоловік і доста прихильний гуцулам, дуже прихильно до гуцулів відносить ся при розправах и не говкає на людий єк це робив попередний начальник суду Каспарек.

Проти ліцитації на якій купив Робак і свою фудуманку внесли Глязері рекуро і наш Василько Робачьок таки тенго чюхаєтци у путилицу, цин и прийде знов до нової ліцитації оттака біда попачіла робака. Приходе у нас громадські вибори і збох боків рєхтуютси люде до виборів. Оттаке у нашим славним Жебю заводиться.

Прошу Вас Високоповажаний добродію не забувайте про мене, а пишіть мені зчєста, шо тай єк записувати.

Остаю з глибоким поважанєм

Здорові були

Петро Шекерик-Доників

Sant Stefan дня 26/6 1915

Високоповажаний добродію!

Минуло богато чєсу єк ми си розійшли в Криворівни і до сеї пори нічого не переписувались. Вправді писав я пару разів до Вас, та певно не доходила почта коли Ви мені нічого не відписували. В рєштї гадав я, шо Ви виїхали з Криворівні і не мав си від кого про Вас довідати. Писав я пару (пару — перекреслено — В. З) раз до д. Антона Крушильницького у Відни але відповіди також не мав і не знав шо є.

Аж тепер виловив я число Діла в скім була уміщена Ваша згадка про бл. П. Б. Ярошевського і подумав шо Ви є на певно в Криворівни, бож найліпше про се свідчить дата на сій згадці в цвітни. Надзвичейно мене се урадувало і я отсе зібрав си до Вас Високоповажаний Добродію лист написати. І буду дуже утішний, коли дістану вістку від Вас і довідаю си, дещо про Ваше теперішне жите-буте.

Дня 2 грудня 1914 мене асентеровали в сторонци-путилові, звідки я повандровав через Плоску, Селетин, Радівці до Дорна Ватри. Там ми оден день припочіли і гайда фірами в снігу 84 кильметри до Бистриці на Угорщину. Чого си чоловік ни на видів. «Прошпани» їхали тай дрімали, а ми кочелиси ек гарбузи, в берда коли перевернуласи фіра. І тол так си чергувала фіра за фірою, аби ні одним ни було кривди шо ни збили «Макуха». Та однако нам було весело, бо нас всіх 70тьох з Голов і Краснолії провадили осібно, позаяк, ми походили з сіл, де був петнистий тиф, але се для нас було ще ліпше, бо нас не мішели разом з великов таборів. Ішли ми самі свої і знайомі.

Жерти, сміхи се було в нас на поредку дневнім. Прийшовши до Бистриці, ми пересиділи 8 днів на солomé в бараках. А наші говорили — «та це мой чоловікови не зле іде. Бо в сім бураку вже газдували люде, бо видко є худібка, но розуміє си шо ї ми забогатіли. Але то нічо в день, як сонечко гріло ми мали забавку надворі виганеючі худобу. З Бистриці ми поїхали желізницею через Угорщину аж до Стирії. По дорозі, гадали мадяри, шо ми москалі, бо ми були в шайках і кричали за нами. Та скос шесливо ми приїхали 21 грудня 1914 до Мавтерю коло Леобен в Стирії де стоела Кадра 41 полку піхоти. Дня 26 грудня ми станули до поновного асентерунку, де мене асентерували до 41 полку піхоти. Мої всі товариші розійшли си по інчих полках, лиш я оден лишив си при сім полку. Мене були дали в поле з маршкомпанійов, яка відійшла на 5 лютого 1915, але я з нею не пішов, бо в тім часі появил си був пятнистий тиф в нашій компанії і мене, як добре вивченого санітета, взели до сеї хороби за доглядача хорих. Розуміючи небезпеку сеї хороби я волів був іти в поле, чим оставатись, та не було ради, і я на 27/1 1915 зайшов до холера бараків, де пересидів без дозволу виходити на двір до 30/3. Се був для мене найприкріший чес. З дому вістки не було, про товаришів і знайомих нічо не знав, писати, не здалось нінащо, бо як виходив з того шпиталю, то все мусів дати до дезенфекції і папері знищились. Но а якого боя мав з початку від плямистого тифу, але пізнійше з жив ся з ним і не маю

жадного страху. На 30/3 мене перенесено до тифус бараків (бо на плямистий тиф, більше не було хорих і єго здавлено) де я обходив хорих на дефтерію, а пізніше на черевний тиф. Дня 5 цвітня мене бефердеровано до капрала, бо ту саржу шо я мав, коли перший раз служив при війску, то внаслідок нового асентерунка я стратив і був звичайним рядовиком інфантеристом. Коли у Краубаті вибухнула була пошесть плям. тифу то сей час мене перенесено туди 7/5. Там був я до 9/6, а коли і там виздоровіли а були ту хорі на цю хоробу, то мене сюди перенесено. До сеї пори вийшов я щасливо і не заразив ся сею небезпечною хоробою. Та вже і ту нема тяжко хорих і на 5/8 поїду на Угорщину, де перенеслася наша Кадра, в околиці Дебрици-на, між Сиготом-Дебрицином. Мені тепер дуже добре жиєть ся. Маю Діло, Свободу, Вістник Союза Визволення України, підручники науки німецької мови і вже читаю німецькі газети (при помочи словаря) переписуюсь з жінкою, Б. Заклинським, Трильовским, та другими знайомими.

Лікарі мене надзвичайно любє і поважають, та чемно ся зі мною обходе. Та я дійсно коло сеї хороби, так вивчив ся, шо і дома (коли верну) буду міг проти неї богато запобігати і поучувати людей, шоби знали, ек коло сих хорих ходити, аби не ширилась ся слабість, ек се доси в нас іде. Тепер моя робота не тяжка, маю 4 кранкенвертерів і над ними наглядаю, шоби вни все робили після припісів, уважаю на поредок і чистоту, та міряю хворим горячку і позатим хожу на ягоди, в ліс, учюси, читаю і пишу. Лягаю коли хочю і устаю коли хочю, години для нас не ма означеної. Шпиталь наш міститься в гарній одно поверховій вільлі, одного графа з Відня. Ся вільля збудована для альпейских літників в чудовій околиці. Вільля обширна. Кождий хорий мешкає осібно. Я маю свій осібний покоїк де сам спю і проважу свою «канцелярию». Чоловік попросту забуває, шо на війні, а здаєси шо на свіжим повітрію в альпаїх. Вікт назвисчайно добрий і чвертка доброго вина денно. Отсе все коротенько, але кілько ту би ся знайшло обширнішого, та най сиди крітко сим разом.

Прошу мені написати, шо записувати і чи тримати чи подавати до Вас.

Прошу не забувати про мене і мені відписати, а буду надзвичайно рад коли подасте обширніше про минувшу зиму на гуцульщині. Де є Івандок і Потєки. Здоровлю щиро Вас і Вашу родину, отця Волянско-го і єго рідню, та дяка і знайомих.

Здорові були
Петро Шекерик-Доників

Високоповажаний Добродію!
Дякую Вам дуже сердечно за квоту яку Ви за мене заплатили д.
Хоткевичови.

Тепер посилаю Вам мої голосіня. Вправді не є они великі, але я
стравси все у них записати.

Тепер прошу повідомити мене, що головно Вам найскорше пот-
рібно зберати і прошу написати ек Вам си сподобали мої описи похо-
рону і голосінь. І рівночасно прошу о оден примірник сего збірника ек
він вийде здруку.

Я був уже на 6 вічах і всюди справа добре іде, лиш шо правда
трохе зачінают груди боліти, але за то всі гуцули і тоті котрі виступа-
ли проти наших послів згодилися лиш на наших послів голосувати.
Одним словом кажучі агітація іде знаменито. Я не опускаю ані одного
света, ані одної неділі ба навіть і в церковні светки хожу всюди по
агітації. Лиш оден великдень мав я вільний.

Очкую на відповідь і здоровлю сердечно.

Гаразд!

Петро Шекерик-Доників.

Драготуш 8/1 1917

Високоповажаний Добродію!

Вже довший час нима від Вас нієкого віданя. Ек Ваше здоровеч-
ко певне Вам вже май ліпше.

Моє жите ни є зле. Мешкаю тепер приватно і віктуюси приватн-
но, дистаю менажигелд.

Навчівсми си по чески читати і читаю ческу літературу. Сими
днями скінчев сми читати Божени Німцової казки, дуже гарні і гарно
ілюстровані. А тепер читаю твори ческого письменника Гавлічка.
Маю словарец ческо-польский, але вже читаю і без словаря.

Сюди гарна погода, зими нима. Часто паде дошь. Наші светки
дуже гарні бо на дворі здорово, єсно, а вночі перший раз мороз на
наше різдво замурував вікна. Наші светки потискают. Чи вже вийш-
ли з друку Ваші казки про звірів. Ни задовго пришлю Вам дешо за-
писано.

Тепер дають довші урльопи, як би так було у нас вільно то тев бих на урльопа і верхе, а так мушу сидіти на мораві. Дивити си як другі ідуть на урльопа і прожерати слину.

Дістав сми від Жебівських шандарів лист. З мойов жінков виділи си 15 серпня. В мене все добре і жінка зробила сіно. Одну худобу спродала, а другу є в хати. З Вижниці до Жебья їхає колейка. Мельника з Жебья вивезено до рос. Волянський і Лагола дома. Так то говорє люде. Може Ви шо знаєте нового то прошу мені написати. Гарматій мені нічо не відписує.

Прошу ласкаво мені відписати.

Здоровлю Вас і Паню та діточки щиро. Бажаю Вам веселого нового року.

Здорові були!

Петро Шекерик-Доників

Моравські Граніце 17/II 1918

Високоповажаний Добродію!

Певно Ви дес собі погадаєте, шо я си загірив, шо до цього чесу ни дав Вам нікої вістки. Дуже Вас сердечно перепрошую і прошу си на мене ни сердити, шо я вам так довго ни писав. Були до сего в мене всілєкі трафунки та прички. Як я поїхав на урльопа, то в хати не мав ані паперу, ані антраменту, ба навіть бигме й олуфка ни було. Все си розпорошило підчес инвазії — а купити таки ни було де. Я писанє видкладав з дня на день, аж наконец скінчев си урльопа і я мусів си вертати. Та в тим часі я заслаб був на горечку і як лиш прийшов на місце перележев 5 тижнів і отсе шо не давно виздоровів і повернув си назад до кадри. До прачкарні я вже не пішов, а зістав приділений до офіцирської кухні яко «авзіхт карта» де розумієси є мені дуже добре. Тут маю багато вільного часу, де зможу писати. Радий я з цього, бо зможу то хоть трохи поповнити, шо сми потратив. Тепер власне маю вже 16 сміхованок і веселих війскових оповідань записано. По першім марті дістану урльопа і тогди поступю до Вас та передам Вам децо з мойих записок.

З великим напруженєм читаю часописи і сліжу за розвитком нашої укр. Републики та цікаво перечитую польську шувіністичну лайку проти нас.

Надзвичайно си радуєте шо мов в сні тоси стало, шо Україна сегодня є вже самостійнов републиков. Хоть великі є ше трудности до

поборення але нас кріпи надія, що ми українці з цієї заверухи вийдемо щасливо і досить добре. А що Ви на се скажете Пане Добродію. Дуже радо приймив бих інформацію Вашу в ті справі коли би Ваша воля її написати.

Посилаю Вам свою «подобенку» а подивіт си добре на мій салдацкый партрет, перед єким то таке раз ураз цофалиси москалі, дложе італіяни, ав типер грізний страх мают ляхи. Хоть мій інтерес воювати більше з «гольками» чим дес туда на таліяни ходити по під самі зерниці.

Прошу о скорий відпис. Здоровлю щиро Вас і вашу родину.
Ваш Петро.

М. Граніце 30/5 1918.

Високоповажаний Пане Добродію!

Сердечне Вам декую за карточку, єку я от це шо дістав, бо приїхав сми з урльопу. Мав я велику охить вскочити до Вас, але ни мих сми, позасєк я опізнив цілий тиждень, то булаби мене жандармерия не пустила на двірці у Львові на місто.

Дуже мені прикро, шо Ви пишете до мене, шо мені не залежить на ваших листах. Мені дуже залежить на ваших листах і я си тішу коли дістану від Вас віданечко. Тому прошу Вас дуже сердечно пишіт до мене, за шо буду Вам дуже вдєчний.

Дес около 10 червня ми вже відсив підемо собі гет в наші сторони до Коломиї, бо відтив буду мочі з густа їздити в гори на закупно бриндзи і масла. Може і Ви виїхаєте до Криворівні, то будим си там видіти. Я би багато мав дєчого з Вами поговорити і дєшо си порадити. Маю для Вас трохе дописаних війскових співанок. Єк сми був в горах, то там є дуже багато співанок воєнних і дуже цікавих. Дєєкі маю записані. Вліті дістану довший урльоп, то приїду до дому і позаписую шє не записані співаночки.

Суда дуже стає погане жите. Годі шо купити хоть би і були гроші. Дня 28 мая був сильний мороз і зморозив барабулі, озимі жита і сади. Коли си не відродит то буде дуже погано сєго року.

В єским кітлі досить сильно варить си і хто знає, шо си зварить. Та мені се байдуже, єхи собі дадуть раду з цим. Вни син и страшіют нічого. Їх народні маси є так високо освідомлені, шо єхи серед найпершої заверухи сміло си можуть дивити в далєчину свої будучности. На шляху, по єким они ступают, не може їх нічо спєрти ані застрашити.

Ріжні події на Україні, то потішають, то тривоже нас. Я все придержую си Ваших слів, екі Ви мені казали і вижу, шо Ви уміли і умієте здорово і пророчо думати. Ек Ви говорили так си все сповнеє. Цікаво би знати ек то си уформує жите на Україні. Ми тут дуже скупі вісти маємо, майже нієкі, хіба шо принесут часописи, а більше нічого. А чоловік так цікаво і жедно жде тих вісток, а їх біх сетенький має. Ек будим в Коломійі, то все може, дешо цікавішого си довідаємо про справу нашеї любої України.

«Батько Кирило» сидит вічно, ек чорт на заклетих грошех у Відни, а до Косівщини ані си не покаже. Нарід є тим дуже огірчений. А Павло собі газда в Спасі, їхає лише по (?) до Відня, купує ґрунта, лушеє кокорудзу і сміє си в кулак, але нідде і носа не покаже, ба навіть у своїм селі він є глухий і сліпий на всі кривди, хіба шо і сам си диви начім би міг добре заробити. В нас така важна праця на народнім поли, а наші послы лише деруть си за впливи у Відни, але межы народом нічого не робе, ек се приміром робе ческі послы. Я зжив си тут на мораві і мені напrawdę трохи жель, шо я си розлучу з сим так рухливим і завзетим ческим народом. Богато є людий шо не любе чехів, але я гадаю, шо це лише тому, шо їх замало пізнали, або є заздрісні шо чехи уміют і потрафе так сильно стоєти за своїм правом.

Прошу мені відписати чи Ви виїдете сего літа до Криворівні, та ек там Ваше здоровлечко.

Здоровлю Вас щиросердечно
Ваш Петро Шекерик-Доників.

Жабє дня 21/XI 1921

Високоповажаний Добродію!

Сижу знов у Жебю, ек муха за лубом. Справа Кіна не дає мені спокою. Нею займивси я дуже ретенно. Ви лише пишїт, шоби це бізівно сталоси. Сеньковський вишле Вам фотографії, але аж в грудни, бо тепер є він завалений фотографіяма до лігітимацій. На (?) мабуть не буде, хіба пізнійше аж їх спровадить.

Матеріали до Кіна поможе зібрати Михайло Вахнюк. Він цим є цілий захоплений. Дишкандови кліші здаєси є в Кобаках коли їх не понищено. Туди вчера поїхав Вахнюк і про ні довідаєси.

Що до царинок то справа трохе, на разі, тяжша, але не безнадійна.

В нас вже добра зима, однак санної дороги ще нема. Зато стрільці мают увиханне, а звір страх.

Мабуть не задовго приїду до Львова на розправу то привезу Вам масла. В нас трохе станіла худоба і це грозить небезпекою, бо сіна мало і кождий тручєє худобу за без цін, не можучи єї видержети до Весни.

Єк Ваше здоровлєчко?

Щиро здоровлю Вас і Паню та знакомих. Прошу о відповідь.

Здорові були

Ваш Петро

Петро Шекерик-Доників.

Спомин про п. Луку Гарматія (дуже скорочено)

Криворівня–Ростоки повіт Косів

Около 1895 р. зістав п. Лука Гарматій іменований народ. Учителем в Криворівни косівського повітуу царстві деспота старости Сабата. Це була єго перша посада у нашім повіті. Де учителював перед тим, не знаю. В Криворівни уродилася єму донечка п. Дзюба.

Коротко перебув п. Л. Гарматій в Криворівни, всего: три чи чотири роки, але і цєс короткий час єго побуту в Криворівни не лишився без реальной праці, для освідомлення цєго села, де без ограничень була самоволя дідича Пшибеловского.

В першу чергу, як добрий педагог виховує дїтвору, вщиплює в їх молодечі серця національну свідомість, та любов своєї відчини. Заохочує здібнійших учеників до читання книжок. З єго учеників у Криворівни виростають братя Потєки Николай, Штефко та Петро, які пізнійше стають основателями тов. «Січ» в Криворівни, стають діяльними членами чит. Просвіта, та беруть живу участь у народнім громадским житю, при виборах сеймових, парламентарних, та громадских. Як здає ся мені п. Л. Гарматій разом з о. Волянским заложив чит. «Просвіта» в Криворівни, за що зістав сейчас перенесений на тимчасового учителя до галицких Ростік над Черемошом, під строгий надзїр вїйта деспота і хруня Максима Данилюка.

Та не відстрашує палкого учителя п. Л. Гарматія жандармско старостиньска нагінка і тут, від народної праці, над освідомленням в тогдїшні часи страшенно темної Гуцулщини.

В Ростоках п. Л. Гарматій учителював два роки до 1900 року. Тут разом з Юрком Калиничом-Бойчуком, на перекір хруневи вїйтови Данилюкови і попови кацапови Кобилянскому, засновує читальню «Просвіти» за що єго і переносять на найгіршу посаду в Косівщині, до мого рідного села Голови.

село Голови

Вісім кілометрів з Вигоди (Горішний Ясенів) від Чорного Черемоша, лихою дорогою по над потік Річкою через Красноїлю є положене село Голови під полониною Скупова. Три кілометри від границі громади Красноїля побудовано в Головах в 1890 р. народну школу. До сеї школи вазової дороги з початку 1900 р. ще не було. Мож було їхати зарінками Річки, але з перевертанцями. Тому то тут добровільно ні оден до цеї глухої закутини в горах під полонини, з учителів на посаду не хотів іти.

Через десять років стоєла ця школа пустокою, ів її гриб, та як балакали гуцули: гриміли в ній чорти, що і боялися люди начею біля школи переходити.

Громадяне Голов, це були самі темні анальфабети, що не було кому і судового візнаня прочитати. Школа для них уявлялася, ворогом, тягарем і підвищенням податків, а побудовати школу мусіли через натиск уряду, але за учителем не старалися і думали, що він суди ніколи і не прийде. Тому і раділи, що не будуть мати більше видатків. Кого з учителів сюди призначували, то він прийшов: оглянув це місце і втікав коміть головою звідци і не обзираючися. Направду, здавалося, що тут ніхто не схоче учителювати.

Головце нічого не знали, що у світі діє ся. Коли котрий зних і пішов до Косова чи Кут перших міст віддалених шість миль від голов і чув, що там хто читав часопись, то вертаючи в Голови розказував: бувсми в місті, там читали гезет. Таких мо- бомків дзвонарі напускали в гезети шо най си преч каже, аби лише були їх дзвони голосні. Жан-дарм-панич для них був усим — Богом. Почта до села не ішла. Відбєрав її громадский писар Шрайбер до Гриняви 21 км від Голов, який лише чотири рази на рік до Голов приходив. Перед писарем ціле село дрожало а і сам вїйт, тогди мій татоДмитро, низенько клонили голови і на далеку знимали свої закосичені крисані, та рогаті гуцулські шапки. Що сказав пан староста вїтлови, то було для него і цілої громади святе. Ніхто не смів і писнути, що то може бути інакше. При усіх виборах курияльних виходили лише такі виборці яких хотів п. староста з Косова.

До цего то села за кару і перенесено п. Л. Гарматія немов на заслання, осенєю 1900 р.

П. Л. Гарматій переносить ся до Голов

Мені тогди було десять років і 5 місяців. Пригадую собі отце: наша хата на самій границі при вході в село Голови. До нас є сяка така возова дорога. У нас головце лишаютъ свої вози. На ціле село було їх три. Голови числили тогди 350 чисел домів і 1800 мешканців. В хаті дедя водно журиться як вїйт школою і професором, який був на обзорилах школи і сказав що приїджає до Голов до школи, та замовив фіри аби єго перевезли з Ростік до Голов.

Одного хмарного заранку фіри приїхали до нас з річами п. Л. Гарматія. Дедя сварився з моїм братом Василем, як він їхав, що перевертав фіру і дещо ушкодив річей. Коло обід почали носити річи на плечах три кілометри до школи і я допомагав. Я зібрав хлопців і носив крісла. Замітав у школі, та палив у печач.

.....
Двечеру того самого дня прийшов і Гарматій, обзиравав школу і уміщував свої річи. Розвів балачку з нами хлопцями, та випитував чїї ми і де сидимо. За нашу роботу дав нам по 20 сотиків, що для нас було великою потіхою.

П. Л. Гарматій середного росту. Кремезної будови. Широко плечий. Рудаве волося стоєло зачисане на бік. Борода пристригана, не голена. Сиваві очі. Балакучий.

.....
Одного дня пішов дедя до Красноїлі, до о. Рожка який був предсвателем шк. Ради місцевої в Головах, до вписів дітїй. Двечору вернув і розказував, що дуже нагризся, аби старших дітєй до школи не тягнути. Зробили вписи дітєй до десятого року житя, хоч професор Л. Гарматій наважувався потягнути і старших. Я також відпав від школи, як старший віком хлопец і тому я з жалю плакав, бо сам я мав охоту іти до школи, а дедя не пускав.

.....
Одної днини мама зпекла хліб, дедя зібрав у бисаги і поніс до школи. Сегодня було посвяченя школи. Я випросився у мами і собі, подивитися, як святе школу.

Коло школи було богато народу. Приїхав о. Рожка з Красноїлі і правив молебень. Були і хоругви церковні. Гарматій постарався о пораду, щоби захотити і зацікавити людей школою. Мій дедя був святочно убраний. Носив миску зерна і на ній чотири хліби на кождий

вугол школи. О. Рожка на кождім вуглі запихав щос у виверчені дірочки, а мамин брат, мій вуйко Олекса Микитейчук забивав ці дірочки чіпками. День був ясний і погідний. Як забили послідний чопок, докінали посвяченя п. Л. Гарматій вистрілив чотири рази на пораду з гарних гуцулских жированих пістолет. Людем це дуже вдалося, що п. Л. Гарматій певно русин, бо має таку саму моду як вони на таких порадах. Має гуцулські пістолета і вміє з них стріляти. Нараз звіявся сильний вітер, що мало і церковну процесию не поламав. Люде сміялися і балакали межи собою, що то чорт утік зі школи де був через десять років домовиком у школі.

Тої днини я побачив і паню (жінку) п. Л. Гарматія п. Павлину Гарматієву. Високого росту. Чорнява. Чорні очі. Весела і балакуча, та прихильна до людей.

.....
В Головах розпочалося осению 1900 р. шкільна наука, а властиво шкільні вписи дітей. Доти я крутив ся, коло своєї мами (бо коло деді не смів) що Вона дозволила піти до школи подивитися, як там виглядає і як учаться діти.

Майже бігом біг я до школи. Убіх у клясу задиханий і просто повалив до стола де сидів п. Л. Гарматій. Він мене чемно запитав що я хочу. Я відповів, що я би хотів ходити до школи, але вже переріс. Він мені сказав, що може мене приймати до школи і я на власну руку без відома родичів записався до школи. П. Л. Гарматій дав мені на кредит книжку, таблицю і рильце. Вдома я укрутив і мене пустили до школи.

.....
Початки для п. Л. Гарматія були дуже трудні. Родичі дітей підгожували і вони, не всі, ішли плачучи, а де які родичі, як небощик Юра Руснак зробив був напад на школу під час науки. Та п. Л. Гарматій усі такі конфлікти полагажев в дорозі мирній іто так добре, що найбільший противник школи Юра Руснак зчасом став прихильником школи, а его діти головно Олекса Руснак, майже першим учеником. Своім поведенєм зеднав собі ціле село і родичів дітей. Учів совісно і щиро.

В першім році зорганізував дітвору і скінчив дві кляси першу і другу.

В сим році 1900 були вибори, не пригадую чи парламентарні чи соймові, але парламентарні. І тут п. Л. Гарматій зорганізував виборчу

опозицію і мало, що не вибрали виборців які би були голосували на укр. Кандидата. За це дуже кривим оком дивилася жандармерия на п. Л. Г. та вже на гіршу посаду не можливо було его перенести, бо такої не було.

П. Л. Г. намовив Николу Гулейчука нарисувати хрунів виборців і приліпити на Николая в Красноілі коло церкви, що я описав і передав пок. Др. Франкови, з чого він хотів написати «чудо» в Красноілі. Мій дедя єк вїт, також там був нарисований і писар громади Шрайбер, та староста Шабат. П. Л. Г. в тот процес не втягнуно, бо ніхто его не зрадив.

.....
Помалу п. Л. Г. виборов, що почали почту висилати впрост до громади раз на тиждень а не до Гриневи як це було давнійше. П. Л. Гарм. вечирами заходив до нас і помалу, обережно старавси мого дедю освідомити і переробити, що пізнійше і при моїй помочи ему вповні вдалося.

В 1901 р. підчас ферий почав п. Л. Гарматій зичити мені і пок. Танасійчукови діточі оповіданя до читаня. По вакації с. р. ми перейшли до третої кляси. До Голов почали за его старанем робити дорогу до школи. П. Л. Г. займався мисливством зимою у вільні години від науки.

В 1902 р. почав у школі нам читати св. Письмо укр. Мовою і впоювати в нас, що найперше письмо для нас це є українске що ми повинні всюди за него боротися. У школі викладав обширно про запорожску «Січ», та козаків, та заохотив нас сим читати історичні оповідання.

Звів боротьбу з громадским писаром Шрайбером і коли мав вже мого дедю як вїта, за собою. Постарався о осунення цього писаря, та виборов іменовання писаром громадским пок. Смерт. Учителя з Красноілі Михайла Моровика. Моровик був дяко-учитель давно в Красноілі. Єго ціла родина була свідомими українцями і він. Це з боку політичного був великий здобуток п. Л. Г. для громади Голови.

При кінци ферий дав мені в нагороду пильности з осібним від себе написом великий молитвослов «Хваліте Господа з небес».

В 1903 р. я почав бути щоденно по школі в п. Л. Гарматія. Він запренумерував, своїми грїшми мені місячник «Зорю» видавану Трильовским в Коломїї. Для мене це була велика радість. Поміг, подиктував мені карточку до ДР. Трильовского в Коломїї по статути това-

риства «Січ», який, пізніше передав Николі Арсенічукови і він дня 17 марта 1904 р. відкрив «Січ» в Головах.

В сим році переписав на моє імя часопись «Гайдамаки» Петрицкого у Львові, що в мині зациплювало укр. Шувинізм і ненависть до поляків.

В 1904 р. став ініціатором (тайно) заснованого тов. «Січ» в Головах і переписав на мою адресу часопись «Свободу». Вписав мене і багато других приєднав, до головного тов. «Просвіта» у Львові. **При кінци 1904 р. (шкільного) дарує мені в нагороду пильности твори Тараса Шевченка, «Кобзар».**

Сего року за не тактовности о. Рожки, який не хотів «Січовикам» святити пасок із чого виринув великий тогди і голосний процес зайшов у свару і опозицію до о. Рожки, на яким то становищі витривав аж до кінця свого учительованя в Головах.

В сим році організував двоклясову школу в Головах та заохотив старших гуцулів до науки письма, так що сорок старших, поважних господарів навчилося читати і писати. Голови від разу перемінилися. Почали Головце предплачувати часописи і інтересуватися громадскими і народними справами.

(Тут підчас ферий заходив п. Др. Франко та Володимир Дорошенко).

В 1905 і 1906 р. закладає читальню «Просвіта» в Чорній Річци Голови і організує (розумієся все робить більше тайно) крамницю цієї читальні.

В 1906 р. заохочує мене до вічевого руху і підготовляє на бесідника-агітатора з радикальної партії, до якої і сам признаєся.

В 1907 бере живу участь у парламентарних виборах, так, що в Головах всі, крім чотирох які голосували за о. Рожкою на Др. Дудкевича, голосують лише на Др. К. Трильовського.

Поборов оглядача (хруня) від худоби і (.....) та на єго місце вмістив свідомого гуцула Івана Шкірека. У свята Різдва Хрест. Зорганізував з нас «січових» колядників та допоміг мені відновити закриту «Січ» в Головах.

За єго старанем громада Голови і Красноіля змінила громадске урядоване з польского на українске. Межи селянством поширював часопись Громадский голос.

Зимовими вечирами заходив до дому деді і тішився, коли бачив мого дедю свідомим гуцулом а не старостиньским хрунем. Читав

разом зі мною на голос в хаті нашій М. Костомарова монографії, Богдан Хмельницький три томи, що не мало причинилося до освідомлення мого деді і других. Зорганізував в Головах Чорна-Річка школу СКАПОНІВКУ (?), так шо майже вся дівтора цілого села почала ходити до школи.

Ніколи і нікому не жалував випозичати зі своєї великої бібліотеки книжок, головно мені, та багато книжок мені купував на власність за свої гроші, щоби мені допомогти і заохотити заложити і собі бібліотеку.

Межи народом і всім громадянам ішов радо з порадами і поученнями та національним освідомленням.

В 1908 р. брав участь в громаді при соймових виборах, а в 1909 при громадских виборах в Головах де в доказ за свої заслуги зівстав вибраний до громадської Ради в Головах.

Не лише зі селянами працював разом, але і з учителями жив у згоді, та бодрив їх на дусі і заохочував до праці над освідомленем гуцулщини. Коло себе згуртував найдіяльніших тогди молодих учителів так званих Рахманів: М. Вахнюка, М. Кузьмака, Гр. Волка, П. Дудека і Гр. Дишанта і ці вчителі це були перші піонери на Гуцулщині і їм в першу чергу паде заслуга осьвідомлене гуцулщини. На чолі цих учителів працівників став п. Л. Гарматій.

П. Л. Гарматій був поступовцем і вільнодумцем. До церкви мало коли заходив.

Це о. Рожкови дало підставу до донесень на п. Л. Гарматія до повітової Ради шкільної в Косові що п. Л. Гарматій є безбожником, не ходить до церкви і дає згіршення своїм поступованнем парохіянам. Шкільна Рада повітова в Косові на це лише і чикала, але за п. Л. Гарматієм стала ціла громада Голови і на перекір о. Рожкови ціла громадська Рада в Головах ухвалила п. Л. Гарматієви похвалу за его шкільну науку і цілу громадську працю, та заперечила цілковито правдивість донесення о. Рожки та спротивилася забраню п. Л. Гарматія з Голови і дійсно повітова шкільна Рада не важилася перенести п. Л. Гарматія з Голови і цофнула свою постанову, та залишила его на далі в Головах. Тогди в обороні виступив і мій дедя і став на чолі опозиції проти о. Рожка якого сильно не навидів, а Гарматій за его працю любив. І п. Лука Гарматій зівстав на далі на своїй посаді в Головах аж до кінця 1912 р. доки сам добровільно не просив о спос перенесенне до Могильниці теребовлянського повіту.

В Головах учителював цілих дванадцять літ. Та за цес час зробив своє ім'я в Головах безсмертним, свойов працев, поступованнем і шкільною наукою, бо ледви чи Голови будуть мати ліпшого учителя понад Него.

З его школи виросла ціла верства свідомих головских громадян, Карабчуків, Дроняків, Шекериків, Маротчаків і других, які сильно потерпіли в 1920 році від польської карної експедиції.

В Головах уродився єму син Нестор, який в 1923 р. по повороті з закордону втопився.

Крім цієї праці над піднесенням Гуцульщини і шкільної науки займався Л. Гарматій збиранем етнографічних материялів для збірки В. Шухевича «Гуцулщина». Та збирав старі річи з Гуцулщини до укр. Муз. у Львові. Та мав і у себе чи малу збірку гуцулских річий.

(частина тексту відсутня)

В 1906 р. п. Л. Гарматій допомагав в організації волів на віденський ярмарок де і сам разом зі мною їздив, що я описав і передав Вам і п. В. Гнатюкови.

Допомагав у організації гуцулского театру п. Г. Хоткевичови морально. Був живим і рухливим робітником на усим народним полю.

П. Л. Гарматій і я.

З межі усіх учеників він мене найліпше любив. А і для мене він був і є духовим дєдем. Він мене виховав і освідомив. Він мені показав дорогу у світ і нераз серед найгірших бурь в моім житю він і его слова ставали мені перед очіма.

В 1910 р. коли мене звільнили з війска на латинські великодні свята, приїхав до мене до Львова і забрав мене зі собою у Тернопільщину, де я вперше пізнав поділе і тернопільский повіт.

Я все до него заходив у Головах і нераз цілі вечери нам зійшли на балачках. Він мене заохотив до читаня книжок, часописів і самоосвіти.

Коли я вперше женився клав мені разом зі своєю панею шапку з вінком на голову.

З моєю мамою і дєдем жили п. Гарматії у великій дружбі і приязни через цілих дванадцять літ. При пращанню, при его відході з Голов до Тербовельщини в 1912 р. плакав і Гарматій і мій дєдя. Бажали собі

взаємно побачитися, та не дочикали, бо оба сьогодні сплут вічним сном у студеній землі.

Покрита білим попелом Скупова дримає. Голубі ліси не переривають вже стріли Гарматієвої стрільби. Не прислухаєся Він шопотови любої Річки в якої шум вслухався ходячи по над Річкою і вдень, і вночі. Заросли і Єго хідники зеленою травою якої ему вже більше не топтати. Він умер, та не умерла єго праця і ідея тенена в серця гуцулів і єго учеників. Вона живе і буде жити, та перейде з роду в рід чим раз свідомійших гуцулских поколінь вийшовших з єго праці і школи.

Довідавшись я з листу Вп. Добродія з дати Львів 18/XI 1924 р. про смерть мого Дорогого учителя дня 23/XI с. р. моє серце стиснув болючий жаль. Я пішов у Голови 24/XI с. р. і там сповістив про сумну вістку, яка викликала на усіх болений біль по утраті свого любого учителя і Громадянина, якого всі ще думали в себе ще колись бачити і з ним балакати а сталося інакше.

На Уведеніє прсв. Діви Марії, в Красноільській церкві відрпавить о. Вергун панахиду за упокій бл. П. Л. Гарматія при участі головских учеників п. Л. Гарматія. Та громадян, і відбудеться зложенне в пам'ять, зелених смерекових вінців і збірка на Рідну школу.

Жабє дня 26/XI 1924

Жаб'є дня 6/X 1925

Високоповажаний Добродію!

В день Вашого від'їзду з Москалівки я був на Вашій квартири і на великий жаль вже Вас не застав, а через хоробу моєї жінки не міг я в літі більше з Вами бачитися. Тепер пишу вірування, ті що я Вам показував. Що з порнографією? Чи не зберати дальше і що? Я дістав лист з Києва з Акд. Наук зберати про огонь і тощо. Прошу і Вас о близшу інформацію в цій справі.

Звертаюся до Вас в одній справі, а саме мого тестя і згори перепрошую що торбую Вас цією справою, але позаяк вона є дуже пекуча, тож прошу Вас о її попертя а саме:

П. інспектор Дністра (?) Кривокулский, котрий у Вас засягав опінії про нас з тестем Гапчуком. На анонімів листів анонімівих за погореницу у нас і Ви були ласкаві поправді висказатися, та ці оклеветливі листи збити своїов повагою знаючи нас, як людей чесних, а не паліїв, за що Вам я і тесть щиро дякуємо, бо і річ само собою зрозумі-

ла що ані я, ані тесть такого діла би не допустився, хоч би то було в чужим, а не то у своїм товаристві асекуроване, але що діяти є люде підлі і користолюбні, які би хотіли хабарів і через це пишуть анонімові листи, бо коли б це були люде чесні, то написали б під своїм іменем листи, та коли би це була правда.

Жабє в марті 1926.

Високоповажаний Добродію!

Сердечно декую за лист. Мене дуже глибоко тругнуло, що Ви так поважно хорі. Однак маю надію, що Ви літом відвідаєте наші верхе...

Мій хлопчик в Коломиї вчиться досить добре. Маю надію, що перейде другу гімназіяльну. Щось з польським не кляпує (головно мова) решта все добре.

Сеї зими записував віровання і дещо порнографії. Чув я тільки оповідок про Довбуша доси не записаних, чи записати їх. За співанками про опришків буду шукати. Кілька вже маю. Що з порнографією? Чи буде друкована і чи присилати ще які материяли.

Я прошу о прислання мені програм з акад. Наук в Київі, по використаню їх Вам заверну. Я мав дві про огонь і пісні то десь загирилися і не можу найти, та прошу про свої вказівки в цих записках, а я буду старатися дещо записати. Тому ще раз прошу о програми і головно про вказівки, як і що записувати.

Ви до мене писали раз зимою а я тогди не відписав, не гнівайтесь за це на мене. Я був дуже прибитий і озлоблений на людей, що Вам про мене богато говорять не правди. Я Вас дуже люблю і шаную, тому мені прикро коли Вам про мене говорять і то ще не правду.

Що до шкільного плибісциту в Жабю в 1925 р. то головно я го перевів, що може ствердити Др. Рондяк, було поверх 500 дітий здеклярованих. А що до староства, то я там ніколи і не ходжу а не то щоби я вів якісь конференції. Але люде собі балакають. Поживете то переконаєтеся самі особисто про мою роботу, а тогди буду і я спокійний і щасливий, що Ви про мене думаєте добре, а не зле і маєте переконання, що я вірний син україни, а не зрадник і то на річ тих яких най більше не люблю.

Прощу о ласкаву відповідь.

Щиро здоровлю Петро Шекерик-Доників.

Мелешин

Санкт Петербург дня 26/6 1915.

Винконовата мамини доброгидо!

Минше догадо тку ек им ле розишам в Криво-
рибни і до сеї поре нікого не ірешілува мие.
З ірвабди пілав е парку разів до Ває, га ітвно
не докодица погва коли Ви мени нікого не від-
писували. В ршиї разі е, ас Ви виїда ми з Криво-
рибни і не мав ле від кого ірва довідати. Пілав
е парку раз до г. Антона Круш иль шилького у Відни
але відповіди таким не мав і не знав шог.

Ано рені вимовит е рило діна в стиме дуча у-
мимена Вама з радка ірва і. П. Хрошевського
і подумав шог Ви і на ітвно в Криворибни, док
найлішше ірва е відриш дата на ші ірва з радчи.
в іршні. Нагдвиршшо мене ле урадувало і е
отсе з ірваб ми до Ває Винконовата мамини добро-
гидо миеї написати. І буду дуче уї шми, коли
дідану біткы від Ває і довідати ле, де шог ірва
ме ле іршше мие - дуче. —

Про своє шиде, таки евану коротенько дої уно:
Дня 2 чудна 1914 мене асеніровани в ірва-
ни іршшоби, з біткы е побандровав ле през
Плоську, Селятин, Радіви до Дорна Ваїри.
Там ми оден день іршшорили і гаї да ефі-
грам ле в шілу 84 кілометр ле до Радіви і на урш.

у и ну. Що ми чоловіки не на видів. Прощати і ками
тай дрімали, а ми хотіли ми ер гардузи, в барда
коми перевірила ми ефіра. То так ми ерну вала
ефіра за фірмою, аби ми одними не було крив
зи що ми з билим „Маткуха“. — Та одна ко нам
було весело, бо нас всіх то і так з чолові і Красно
їлі провадили осідно, по заят, ми походили з їн
де дві п'ятиметий тиср, але се даж над було ме
літше, бо нас не мимали разом з велико в
таборів. Дили ми самі свої і зносіли.

жертв, а ліхи се було внао на порядку двав
тій. Приймовши до Тавіриці, ми перелігли
в днів над соломі в Тавраках. А наші говорили
— „та не мої чоловіки не з ле іде. То влім ер
раку в те даздували иже, бо ви да е суді
ко розуміє ми що і ми забоготім. Але то ні
вдене, як конеско гріюли маме зобавку
на дворі виланеюгі художу.“ — з Тавіриці то
хали ми жемізітисев черед зорітилу ат до ви
рмі. То дорозі, гадали мадори, що ми мовкою,
бо ми були в шайках і кричали за нами.

Та екош иже ми приймали 21 грудня 1915
до Мавтрю каю Леоден в сирі, де мовлямо
град 41 полку піхоти. Дня 26 грудня ми ставили
до поновного асентеруфу де мене асентерували
до 41 полку піхоти. Мої всі товариші розішли
ли по інших полках, ми ж оден мимив ми
три сім полку. Мене були дали в полк з мовлямо
компанійов, яка виділила на суміт, 415
в знесо не піхот, бо в тім касі повбив ми була
п'ятиметий тиср в наші компанії і мене,
ак доде вивреного ланітера, взяли до сії хорони

7
за долмагана хорих. Родулитори не без певу сіе хо-
роби а во мѣх дуб іти в поле, ни оставались, га на-
буно радя, іе на 2/1 1915 доліиов до Деметра Дара-
ків, де переказів без позову виждати по дѣр, до 3/3
се був дяд мене найтриврийшии е. З дому вітки
не було, тро това рини в і знайомим ніко не знав,
писати не здошов ^{нико} ~~нико~~, до ево ви ходив з того мѣс-
тало, то в се мѣсѣ ради до дѣр, фекши і павери
плати змилшис. Но в окоо Доз мав з погові-
ку від пѣлмного дѣр, але підійше з тим ево
зшид і не мало тадного граду. - На 3/3 мене
переселено до тісру Дараків (до на пѣлмного
дѣр, дѣлше ко було хорих і ево здрвлено) де в обходо
хорих по дѣр, фекши, а підійше на черв тий іе
днѣ 5/3 ітнѣ мене дѣр, фекши ровано до Катрама, до
ту картю то в мав, коли ітрини раз ступив при-
війску, то в памідо, нового асентеруко і ераїт
і ево звикайним рѣ до виво, а в арантериного
кош в Краудатт вибух ну ма була по м сѣ ітнѣ. Та ево
то сѣ рад мене перемлено ту днѣ 5/5. Та ево дуба
до 9/6, а коли і та ево ви здровіиш а думи ту еори
на ево хоробу, то мене ево перемлено. до сѣ-
пори вийшов в цаши во і не зарадив ево ево
не без ітнѣ хоробото. Та ево і ту не ма ітнѣ
хорих і на 5/8 поїду на чорцима, де перемлено
ево на ма Катра, в околі дѣр, фекши, мѣсѣ
випотом дѣр, фекши. Мамі дѣр, фекши добре
ти ітнѣ. Маю діло, Свободу, Вістник Союда Ви-
зваленя України, підручниця науки німѣцько-
мови і в же ево німѣцькі вадеви (ітнѣ пѣлм
словара) переітнѣ з мітнѣ, Та Заким ево
ітнѣ мѣсѣ, га днѣ мѣсѣ ітнѣ мѣсѣ.

